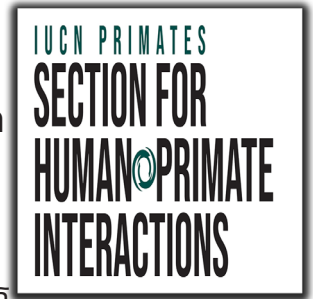

คู่มือแนวทางปฏิบัติสำหรับการถ่ายภาพสัตว์ตระกูลไพรเมตที่ไม่ใช่มนุษย์

บทความจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสัตว์ตระกูลไพรเมตเพื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และไพรเมตที่ไม่ใช่มนุษย์ องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (IUCN)

เขียนโดย: Siân Waters, Joanna M Setchell, Laëtitia Maréchal, Felicity Oram, Janette Wallis & Susan M Cheyne

ร่วมเขียนบทความโดย: Brooke Aldrich, Sherrie Alexander, Liana Chua, Tara Clarke, Malene Friis Hansen, Carolyn Jost-Robinson, Kimberley Hockings, Marni LaFleur, Lucy Radford, Erin Riley, Amanda Webber

บทนำ

ภาพถ่ายหรือวิดีโอ (โดยต่อจากนี้จะเรียกว่า “ภาพ”) สามารถดึงดูดผู้คนนับล้านให้มีความสนใจแก่การอนุรักษ์และสวัสดิภาพของสัตว์ตระกูลไพรเมตที่ไม่ใช่มนุษย์ได้ (โดยต่อจากนี้จะเรียกว่า “ไพรเมต”) อย่างไรก็ตาม หากบริบทของภาพนั้นไม่เหมาะสม ไม่ชัดเจน หรือบิดเบือนไป ผู้รับสารอาจตีความเนื้อหาของภาพผิดเพี้ยนไปจากสาระเดิมได้ การตีความเนื้อหาที่ผิดนี้อาจส่งผลกระทบต่อสวัสดิภาพและการอนุรักษ์ไพรเมตได้โดยไม่ตั้งใจ (Aldrich 2018; Wallis 2018; Norconk *et al.* 2019) ภาพที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมนั้นอาจเป็นประเด็นให้เกิดการถกเถียงกันเป็นวงกว้างได้ โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์

ไพรเมตถูกลักลอบจับออกจากป่าอย่างผิดกฎหมายและถูกใช้เป็นเครื่องมือประกอบฉากเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในการถ่ายภาพ (Osterberg & Nekaris 2015; LaFleur *et al.* 2019; Norconk *et al.* 2019) ไพรเมตที่โตเต็มวัยมักถูกฆ่าเพื่อนำเอาลูกของพวกมันมาใช้ประกอบฉากตั้งแต่ยังเล็ก บางตัวอาจถูกถอนฟันออกเพื่อไม่ให้สามารถกัดคนได้ และไพรเมตเหล่านี้มักอยู่ในสภาวะเครียดอย่างรุนแรง ยกตัวอย่างไพรเมตที่หากินตอนกลางคืน เช่น ลิงลม (slow loris) อ่อนไหวต่อแสงกลางวันและแสงแฟลชเป็นอย่างมากเมื่อนำมาเป็นเครื่องมือประกอบฉากในภาพ (Nekaris *et al.* 2015) เหล่านักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศมักซื้อหาไพรเมตเหล่านี้เพื่อนำมาเป็นสัตว์เลี้ยงหรือบางครั้งมีเจตนาจะ “ช่วยเหลือ” สัตว์จากเจ้าของเดิม (Bergin *et al.* 2019; Osterberg & Nekaris 2015; LaFleur pers. obs.; Setchell pers. obs.) นอกจากนี้ยังมีธุรกิจการเพาะพันธุ์ “สัตว์เลี้ยงชนิดพิเศษ” ที่ประกอบกิจการอย่างไร้ศีลธรรมเพื่อใช้ในการถ่ายภาพอย่างแพร่หลาย กระจายอยู่ทั้งภายในประเทศถิ่นที่อยู่และนอกถิ่นที่อยู่ของสัตว์ป่า (Aldrich 2018) เมื่อสัตว์ป่ามีขนาดตัวที่ใหญ่หรือแข็งแรงขึ้นจนไม่สามารถควบคุมและเป็นอันตรายต่อมนุษย์ได้แล้ว สัตว์เหล่านี้มักถูกทิ้งหรือเก็บไว้ในสภาพความเป็นอยู่ที่แย่ อยู่ในที่ลึบสลายตาคน จึงมักไม่ได้รับความสนใจจากสาธารณะเท่าที่ควร (Agoramoorthy & Hsu 2005; Reuter & Schaefer 2016)

บุคลากรที่ทำงานคลุกคลีกับไพรเมตเป็นประจำ เช่น นักวานรวิทยา นักอนุรักษ์ ผู้ดูแลสัตว์และอาสาสมัครในสวนสัตว์ ศูนย์ช่วยเหลือและพักพิงสัตว์ พนักงานในองค์กรรัฐ และนักเทศน์ (โดยต่อจากนี้จะเรียกว่า “ผู้ส่งสาร”) มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับไพรเมตที่เหมาะสมไปสู่สาธารณะ ในขณะที่ตัวแทนนักอนุรักษ์ที่มีชื่อเสียง ดารา นักแสดง ช่างรายการ รวมไปถึงผู้ผลิตสื่อต่างๆ ก็มีบทบาทที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันในการประพาดตีตนเป็นแบบอย่างที่ดี ไม่แสดงพฤติกรรมส่งเสริมการถ่ายภาพร่วมกับไพรเมต และเคารพสัตว์ป่าในฐานะเพื่อนร่วมโลก ความสำเร็จในการส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับไพรเมตนั้นมิได้ขึ้นต่อเจตนาของผู้ส่งสาร แต่ขึ้นกับว่าข้อมูลนั้นถูกรับรู้อย่างไร

จากนี้เราจะอธิบายสาเหตุที่ผู้ส่งสารตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้นทุกคนต้องพิจารณาการใช้ภาพเพื่อสื่อสารแก่สาธารณะใหม่อีกครั้ง โดยเฉพาะการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ใกล้หรือการจับสัมผัสไฟรเมต กล่าวคือคู่มือแนวทางปฏิบัตินี้จะช่วยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นต่อไฟรเมตในมิติการอนุรักษ์ทั้งในและนอกถิ่นที่อยู่ รวมไปถึงในส่วนงานสวัสดิภาพสัตว์จากการใช้ภาพสื่อสารที่ไม่เหมาะสม

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ภาพที่แสดงความใกล้ชิดระหว่างคนกับไฟรเมต

ภาพของคนและไฟรเมตบิดเบือนความรู้ความเข้าใจของสาธารณะเกี่ยวกับไฟรเมต

ภาพของคนกำลังอุ้มไฟรเมตที่มีกพบเห็นในสื่อสังคมออนไลน์นั้นมีอิทธิพลในเชิงลบต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับไฟรเมต (Ross *et al.* 2011; Nekaris *et al.* 2013; Leighty *et al.* 2015; Clarke *et al.* 2019) ภาพในลักษณะการอุ้ม สัมผัส หรืออยู่ใกล้ชิดกับไฟรเมตทำให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดว่าการสัมผัสไฟรเมตนั้นปลอดภัย ไม่มีความเสี่ยงทางสุขภาพทั้งในมนุษย์และตัวสัตว์ และยังทำให้เข้าใจผิดว่าไฟรเมตสามารถเป็นสัตว์เลี้ยงได้ การส่งเสริมกิจกรรมเช่นนี้ชักจูงให้ประชาชนเห็นไฟรเมตเป็นเพียงเครื่องมือผลิตความบันเทิงชนิดหนึ่ง ทั้งยังทำให้คนประเมินคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและสถานะทางการอนุรักษ์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของไฟรเมตไว้ต่ำกว่าความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้ความพยายามในการอนุรักษ์ไฟรเมตนั้นไม่เป็นผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ในประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของไฟรเมตชนิดนั้น (Ross *et al.* 2008; Schroeffer *et al.* 2011; Leighty *et al.* 2015, Morrow *et al.* 2017; Aldrich 2018)

ภาพของคนกับไฟรเมตในระยะใกล้ชิดมากอาจถูกแปลความหมายแตกต่างกันได้ในแต่ละวัฒนธรรม

ขณะที่ในบางกลุ่มวัฒนธรรมที่แยกตนออกจากธรรมชาติจะมีเส้นแบ่งระหว่าง "มนุษย์" และ "ธรรมชาติ" หรือ "สัตว์ป่า" อย่างชัดเจน หลายวัฒนธรรมเองไม่ได้เป็นเช่นนั้น และผู้คนอาจไม่ได้มองไฟรเมตเป็น "สัตว์ป่า" ซึ่งพบเห็นได้อย่างชัดเจนในกลุ่มวัฒนธรรมของประเทศถิ่นที่อยู่อาศัยของไฟรเมตนั้น (Aldrich 2018) เรายังสามารถคาดเดาการแปลความหมายของภาพที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม โดยขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์และการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างคนและไฟรเมตด้วย ดังเช่น การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับไฟรเมตระหว่างคนในชุมชนชนบทและคนในชุมชนเมืองนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมาก (Franquesa-Soler & Serio Silva 2017; Ceballos-Mago & Chivers 2010) ความแตกต่างในการรับรู้นี้แสดงให้เห็นว่า ข้อความที่เราต้องการสื่อออกไปด้วยการใช้ภาพจากมุมมองของกลุ่มคนในวัฒนธรรมหรือพื้นที่หนึ่งๆอาจไปไม่ถึงหรือไม่ตรงกับความเข้าใจของกลุ่มคนเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มคนต่างวัฒนธรรมได้

ภาพของกลุ่มผู้ส่งสารที่ถ่ายร่วมกับไฟรเมตอาจทำให้สาธารณะต้องการได้ภาพใกล้ชิดร่วมกับไฟรเมตเป็นของตนเอง

ภาพของสัตว์แพทย์ ผู้ดูแล พิธีกรสารคดีสัตว์ป่า ดารานักแสดง อาสาสมัคร เหล่านักท่องเที่ยวที่อุ้มกอดหรือให้อาหารไฟรเมตในศูนย์ฟื้นฟูสัตว์ป่ามีส่วนทำให้ผู้รับชมสาธารณะเกิดความต้องการที่จะเลียนแบบ ในปัจจุบันการถ่ายภาพตนเองใกล้ชิดกับสัตว์ป่า (รวมถึงไฟรเมต) โดยไม่มีสิ่งกีดขวางหรือกรงคั้นเป็นอีกวิธีหนึ่งที่นิยมกันในหมู่บุคคลทั่วไปเพื่อเก็บ แบ่งปัน และเติมเต็มประสบการณ์การท่องเที่ยวของตนเอง (Shutt 2014) ภาพในลักษณะนี้จะลดทอนความสำคัญของสารที่เหล่านักช่วยเหลือและพักพิงสัตว์ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร และองค์กรรัฐต่างๆได้พยายามนำเสนอมาโดยตลอด ทั้งงานต่อต้านการล่าสัตว์ป่า ต่อต้านการนำสัตว์ป่ามาเป็นสัตว์เลี้ยง รวมไปถึงสารที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า นอกเหนือไปจากนั้น ภาพถ่ายที่แสดงนักวางรวิทยากำลังดูแลไฟรเมตยังสามารถก่อให้เกิดความขุ่นเคืองขึ้นในสังคมที่บางครั้งมองว่านักอนุรักษ์ให้ความสนใจเรื่องสัตว์ป่ามากกว่ามนุษย์ด้วยกันเอง (Meijaard & Sheil 2008; Waters *et al.* 2018)

บทสรุป

ในขณะที่การอนุรักษ์และสวัสดิภาพของไพรเมตเป็นที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชน จึงเป็นหน้าที่รับผิดชอบของเราที่จะต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่จะตามมาทั้งในทางตรงและทางอ้อมในการเผยแพร่ภาพของเราที่ใกล้ชิดกับไพรเมตในอิริยาบถต่างๆ (Wallis 2018) ภาพของคนกับไพรเมตที่ออกสู่สื่อสาธารณะจะทำให้เกิดความรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับไพรเมตผิดไปจากเดิม เพิ่มแนวโน้มที่จะเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในกรณีการส่งสารข้ามกลุ่มวัฒนธรรม เพิ่มโอกาสในการเกิดปฏิสัมพันธ์กับไพรเมตที่ไม่เหมาะสมซึ่งมีผลเชิงลบต่อสวัสดิภาพสัตว์และความพยายามในการฟื้นฟูสัตว์ป่า ทั้งยังมีผลเชิงลบต่อความพยายามในการอนุรักษ์ไว้ซึ่งสายพันธุ์ไพรเมตในทุกบริบท ภาพในลักษณะเช่นนี้อาจส่งผลกระทบในด้านลบมากกว่าด้านบวกหากเผยแพร่อย่างไม่ระมัดระวัง การเผยแพร่ภาพสื่อสารใดๆจึงต้องตั้งอยู่ในหลักการเพื่อป้องกันผลกระทบในระยะยาวเช่น วิกฤตการณ์การสูญเสายพันธุ์

กล่าวคือ การเป็นผู้ส่งสารที่มีความรับผิดชอบนั้น มีหน้าที่ในการไม่นำภาพที่ตนเองใกล้ชิดกับไพรเมตเผยแพร่ลงในสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นช่องทางที่ภาพสามารถถูกนำไปส่งต่อและใช้ซ้ำโดยผิดบริบทและเพี้ยนจากความหมายเดิมได้ง่าย ผู้ส่งสารเหล่านี้ยังรวมไปถึงผู้ที่ทำการสอน การนำเสนอในที่ประชุมสัมมนา ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสื่อ และผู้ที่ต้องการสร้างความตระหนักถึงการอนุรักษ์ไพรเมตอีกด้วย หลักการที่จะนำเสนอต่อไปนี้ สามารถนำไปเป็นหลักปฏิบัติได้สำหรับทุกคนที่ทำงานกับไพรเมต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของบุคคลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในด้านอาชีพเป็นวงกว้าง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และความเข้าใจต่อไพรเมตของสาธารณชน

หลักปฏิบัติดังต่อไปนี้จะช่วยลดผลกระทบในเชิงลบจากภาพสื่อต่างๆต่อสวัสดิภาพสัตว์และกระบวนการอนุรักษ์ทั้งในและนอกถิ่นที่อยู่ของไพรเมต

ข้อแนะนำการถ่ายภาพไพรเมตอย่างรับผิดชอบและสร้างสรรค์

- คุณและ/หรือองค์กรของคุณได้จัดตั้งระเบียบปฏิบัติในการเผยแพร่ภาพใดและบังคับใช้แก่พนักงาน นักเรียน นักศึกษา และอาสาสมัคร ตลอดจนฝ่ายการตลาด ฝ่ายประชาสัมพันธ์ หรืออาสาสมัครที่ทำหน้าที่สื่อสารจะต้องรับทราบระเบียบปฏิบัตินี้โดยทั่วถึง
- ผู้ที่ไม่สามารถควบคุมการเผยแพร่รูปของตนเองได้ทั้งหมด อาทิเช่น ผู้มีชื่อเสียงที่รูปของตนออกเผยแพร่ต่อสาธารณะมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ควรนำเสนอรูปภาพอื่นทดแทนภาพเดิมและอธิบายแก่สาธารณะว่าภาพเดิมที่ถูกเผยแพร่ออกไปนั้นเป็นปัญหาอย่างไร พวกเขายังสามารถใช้โอกาสนี้ในการแถลงต่อสาธารณะเพื่อแสดงจุดยืนปัจจุบันของตนเองได้เช่นกัน
- ท่านและองค์กรของท่านควรส่งเสริมการให้การศึกษาผ่านเว็บไซต์ สื่อสิ่งพิมพ์ กิจกรรมต่างๆ การสัมมนา และ มัคคุเทศก์ โดยอธิบายปัญหาในเชิงอนุรักษ์และสวัสดิภาพสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายภาพใกล้ชิดไพรเมต
- จำลองพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อใช้เป็นแบบอย่าง โดยการถ่ายภาพบุคคลอยู่ภายนอกกรงหรือส่วนแสดงมากกว่าอยู่ร่วมกรงกับไพรเมต (ยกเว้นแต่ไพรเมตอาศัยในพื้นที่เปิดอย่างเสรี)
- ไม่เผยแพร่ภาพในลักษณะไพรเมตอยู่ในอ้อมกอดของผู้ดูแล ให้แทนภาพลักษณะนี้ด้วยภาพไพรเมตที่อยู่ตามลำพังหรืออยู่กับฝูงของมัน
- ไม่เผยแพร่ภาพแสดงการป้อนอาหารไพรเมตด้วยมือ ภาพในลักษณะที่ผู้ดูแล อาสาสมัคร หรือผู้สนับสนุนด้านเงินทุนเล่นหรือมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับตัวสัตว์ เว้นแต่ว่าบุคคลดังกล่าวมีการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันตนเองที่เหมาะสม
- พึงระลึกไว้เสมอเมื่อทำการถ่ายภาพระหว่างบุคคลกับไพรเมตเพื่อนำไปเผยแพร่สู่สาธารณะ ควรเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลและไพรเมตไม่น้อยกว่า 7 เมตร (23 ฟุต)
- ภาพที่ต้องการนำเสนอวิชาชีพเช่นนักมานุษยวิทยาต้องสามารถสื่อสารจุดประสงค์และบริบทของภาพได้อย่างชัดเจน เช่น ในภาพมีการสวมหน้ากากอนามัย กล้องส่องทางไกล สมุดจดบันทึก หรืออุปกรณ์ประกอบอื่นๆที่อธิบายในเชิงนั้น

เอกสารอ้างอิง

- Agoramoorthy G & Hsu MJ. 2005. Use of nonhuman primates in entertainment in Southeast Asia. *Journal of Applied Animal Welfare Science* 8:141-149.
- Aldrich BC. 2018. The use of primate actors in feature films 1990-2013. *Anthrozoos* 31:5-21.
- Bergin D, Atoussi S & Waters S. 2018. Online trade of Barbary macaques *Macaca sylvanus* in Morocco and Algeria. *Biodiversity and Conservation* 27:531-534.
- Ceballos-Mago N & Chivers DJ. 2010. Local knowledge and perceptions of pet primates and wild Margarita capuchins on Isla de Margarita and Isla de Coche in Venezuela. *Endangered Species Research* 13:63-72.
- Clarke TA, Reuter KE, LaFleur M & Schaefer MS. 2019. A viral video and pet lemurs on Twitter. *PLoS ONE* 14(1): e0208577.
- Franquesa-Soler M & Serio-Silva JC. 2017. Through the eyes of children: Drawings as an evaluation tool for children's understanding about Endangered Mexican primates. *American Journal of Primatology* 79: DOI.10.1002/ajp.22723.
- LaFleur M, Clarke TA, Reuter KE, Schaefer MS & terHorst C. 2019. Illegal trade of wild-captured *Lemur catta* within Madagascar. *Folia Primatologica* 90:199-214.
- Leighty KA, Valuska AJ, Grand AP, Bettinger TL, Mellen JD, Ross SR, Boyle P & Ogden JJ. 2015. Impact of visual context on public perceptions of non-human primate performers. *PLoS ONE* e0118487.
- Morrow KS, Jameson KA & Trinidad JS. 2017. Primates in film. In *The International Encyclopaedia of Primatology* (eds M Bezanson, KC MacKinnon, E Riley, CJ Campbell, KAI Nekaris, A Estrada, AF Di Fiore, S Ross, LE Jones-Engel, B Thierry, RW Sussman, C Sanz, J Loudon, S Elton & A Fuentes). DOI:10.1002/9781119179313.wbprim0350
- Meijaard E & Sheil D. 2008. Cuddly animals don't persuade poor people to back conservation. *Nature* 454:159. <https://www.nature.com/articles/454159b.pdf>
- Nekaris KAI, Musing L, Vazquez AG & Donati G. 2015. Is tickling torture? Assessing welfare towards slow lorises (*Nycticebus* spp.) within Web 2.0 videos. *Folia Primatologica* 86:534-51.
- Nekaris KAI, Campbell N, Coggins TG, Rode EJ, Nijman V. 2013. Tickled to death analysing public perceptions of "cute" videos of threatened species (slow lorises – *Nycticebus* spp.) on Web 2.0 sites. *PLoS ONE* 8(7):e69215.
- Norconk MA, Atsalis S, Tully, G, Santillan AM, Waters S, Knott CD, Ross SR, Shanee S & Stiles D. 2020. Reducing the primate pet trade: Actions for primatologists. *American Journal of Primatology* DOI.org/10.1002/ajp.23079.
- Osterberg P & Nekaris KAI. 2015. The use of animals as photo props to attract tourists in Thailand: A case study of the slow loris (*Nycticebus* spp.). *Traffic Bulletin* 27:13-18.
- Reuter KE & Schaefer MS. 2016. Captive conditions of pet lemurs in Madagascar. *Folia Primatologica* 87:48-63.
- Ross SR, Lukas KE, Lonsdorf EV, Stoinski TS, Hare B, Shumaker R & Goodall J. 2008. Inappropriate use and portrayal of chimpanzees. *Science* 319:1487 DOI 10.1126/science.1154490.
- Ross SR, Vreeman VM, Lonsdorf EV. 2011. Specific image characteristics influence attitudes about chimpanzee conservation and use as pets. *PLoS ONE* 6:e22050.
- Schroepfer KK, Rosati AG, Chartrand T & Hare B. 2011. Use of "entertainment" chimpanzees in commercials distorts public perception regarding their conservation status. *PLoS ONE* 6:e26048.
- Shutt K. 2014. An interdisciplinary risk assessment of gorilla ecotourism. PhD, Durham University. Available at <http://etheses.dur.ac.uk/10586/>
- Wallis J. 2018. The role of tourism in securing a sustainable existence for primates. In *Primatology, Biocultural Diversity and Sustainable Development in Tropical Forests*. UNESCO.
- Waters S, Watson T, Bell S & Setchell JM. 2018. Communicating for conservation: circumventing conflict with communities over domestic dog ownership, North Morocco. *European journal of Wildlife Research* 64:69 doi: 10.1007/s10344-018-1230-x.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณมูลนิธิสวนสัตว์ Ouwehand แห่งราชอาณาจักรเนเธอร์แลนด์ ที่ให้การสนับสนุนคุณ Siân Waters ในการจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติฉบับนี้ ขอขอบคุณคุณ Pravind Segaran จาก UMS/Pongo Alliance จากรัฐซาบাহ์ มาเลเซีย เป็นอย่างสูงสำหรับภาพประกอบ และคุณ Janette Wallis สำหรับการออกแบบงานพิมพ์ ขอขอบคุณสมาชิกสภาผู้บริหาร PSG และ Linda May จากมูลนิธิ Arcus ที่ช่วยให้คำแนะนำในการจัดทำคู่มือฉบับก่อน คุณ Laëtitia Marechal ต้องการขอขอบคุณโครงการ Barbary Macque จากมหาวิทยาลัย Lincoln แห่งสหราชอาณาจักร และอุทยานแห่งชาติ Ifrane ประเทศโมร็อกโก หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาเข้าชมเว็บไซต์ www.human-primate-interactions.org.

